

Předpoklady (a předsudky)

Každá teorie se musí v některých rozhodujících momentech vztahovat k tomu, co tematizuje (tj. čeho je „teorií“). V důsledku zvláštního vývoje evropského myšlení, jehož počátky vidíme ve starém Řecku, ale které nastartovalo onen specifický novodobý a moderní trend zejména přírodních věd, který můžeme charakterizovat jako matematizaci (kvantifikaci) a technizaci, se považují myšlenkové prostředky, jimiž každá teorie musí pracovat, za něco druhořadého, co má prostě „fungovat“. A pokud to „funguje“ (což je z největší části záležitost logického kalkulu, a zbytek je kontrola specifickým „pozorováním“), není třeba se o to nějak zvlášť starat. Zejména teoretikové vědy se neradi zabývají reflexí svých vlastních teoretických předpokladů; když někdy tyto předpoklady přestanou vyhovovat, zkoušejí použít jiných, a prostě je vymění. Jenže z hlediska filosofie se vždy dříve nebo později musí ukázat, že i pro nejlépe (prozatím) fungující teorii (a její myšlenkové „nástroje“) představuje reflexe a náročné prověření jejích (ať už vyslovených, anebo – a to je většina případů – nevyslovených, dosud náležitě neformulovaných) předpokladů problematiku nejen velmi a někdy zcela mimořádně komplikovanou, ale – a to je pro povahu každé vědy rozhodující – naprosto se vymykající myšlenkovým prostředkům samotné této vědy. Zkrátka a stručně: slabinou každé vědecké teorie jsou její skryté předpoklady (nikoliv tedy předpoklady onou vědou resp. příslušnými vědci deklarované a tím poněkud „matoucí“, protože ony skryté předpoklady dále ještě víc zakrývají). Když filosof některé zmíněné skryté předpoklady odhalí a vědeckého teoretika se na ně a na jejich zdůvodněnost dotáže, stane se takový vědecký „odborník“ náhle jakoby diletantem a dostane se do obrovských potíží. Nejčastěji mu pak nezbyvá než poukázat na to, že dosavadní teorie – navzdory oněm odhaleným a poněkud nezajištěným předpokladům – pro jejich (odborné) cíle „zatím funguje“. Tento typ marginalizace posledních předpokladů byl dokonce „ideologicky“ podepřen tzv. pragmatismem.

(Písek, 060622-1.)